

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ РОЗГЛЯДУ УКАЧУВАННЯ У ЯКОСТІ ФАКТОРУ ВИРОБНИЧОГО РИЗИКУ ОСІБ ОПЕРАТОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ

Стром І.В.

Науковий керівник – Нестеренко С.В., канд. техн. наук, ст. викладач

Сучасні види транспорту забезпечені автоматизованими системами та складною апаратурою. Остання змінила характер праці льотчиків, моряків, водіїв автотранспорту, наблизивши його до діяльності оператора. Значно зросло навантаження на центральну нервову систему, аналізатори й організм в цілому.

Це призвело до зростання нервово-психічної напруги фахівців цих профілів. Тому виправдана необхідність при професійному відборі оцінювати нервово-психічну стійкість і прогнозувати ступінь напруженості у кандидатів на навчання тим чи іншим операторським спеціальностям.

Удосконалення засобів транспорту, розвиток авіації та космонавтики вимагають проведення більш ретельного відбору операторів рухомих пристроїв з метою їх найменшої схильності до укачування. В даний час серед осіб, спеціально відібраних і підготовлених до виконання своїх функціональних обов'язків в умовах тривалої дії прискорень, розвиток хвороби руху (ХР) в тій або іншій формі спостерігається в середньому в 15% випадків (у моряків від 5 до 20%, у льотчиків від 1 до 11%, у космонавтів від 30 до 50%). Хвороба руху – це узагальнюючий термін, що включає такі поняття, як кінетоз, укачування, а також автомобільну, морську, повітряну, залізничну хворобу. За визначенням англійського дослідника Бенсона (1984), ХР є нормальною реакцією здорової людини, що не має будь-яких органічних або функціональних порушень, на вплив незвичного виду рухів певної інтенсивності і тривалості.

Вивчення загальних закономірностей у фізіологічних реакціях організму й біохімічних зрушеннях, викликаних укачуванням, дозволило їх розглядати як реакцію типу «стрес». За своєю значимістю «стрес-реакція» – це, по суті, реакція адаптації до надзвичайних умов. За механізмом розвитку ХР можна визначити як хворобу адаптації. Будь-яке пасивне переміщення організму формує для нього неадекватну середу не по відношенню до вестибулярному рецептора, а по відношенню до системи і всьому організму. Настає їх дезадаптація, в результаті чого розвивається дисфункція системи, яка, в свою чергу, призводить до розвитку адаптаційних процесів. Вивчення адаптації у людини абсолютно неможливе без урахування її психічного рівня,

який є провідним і в великій мірі інтегрує інші рівні. Велике значення має здатність прогнозувати майбутній розвиток подій і змін у зовнішньому середовищі. Психофізіологічна адаптація є динамічним процесом, за якого поведінка та досвід, набутий раніше, включаються в реакцію на зміни середовища таким чином, що відбувається мотиваційно-обумовлена вибірка: зміни, що необхідні для досягнення необхідної мети, посилюються, а ті зміни, що протистоять їй – послаблюються, редукуються.

Аналіз початкових проявів порушень психофізіологічної адаптації утруднений без введення поняття адаптивної норми. Адаптивна норма індивідуальна для кожної людини, вона є функціонально-динамічним утворенням, що містить в собі потенційні можливості реагування, відображає особливості, пов'язані з конституційно-генетичними ознаками, впливом соціальних чинників, впливом факторів навколишнього середовища. Характер відповідних реакцій на роздратування вестибулярного апарату носить індивідуальні риси. В одних випадках організм у змозі відповідати компенсаторною реакцією, в інших же настає декомпенсація з бурхливою вестибулярно-вегетативною симптоматикою. Звідси прийнято ділити всіх людей, що піддаються кумулятивній дії прискорення, на «тих, що схильні до укачування» та «тих, що не схильні до укачування». Симптоматичний комплекс укачування може бути пояснений як явище неузгодженості в гомеостатичних системах організму, внаслідок чого не можуть активні компенсаторні реакції.

Із загально-біологічних позицій вестибулярне роздратування, що веде до симптоматичного комплексу укачування, є стресовим фактором, який викликає відповідні реакції у людини. Тому, закономірним є інтерес дослідників до психофізіологічних механізмів адаптації до укачування. Механізми адаптації забезпечують можливість існування організму в постійно мінливих умовах зовнішнього середовища. Неадекватне, поверхневе оцінювання відповідності психосоматичного адаптивного потенціалу конкретної людини та майбутніх психологічних, фізичних та інтелектуальних навантажень під час будь-якого виду діяльності викликає розлад здоров'я.

Таким чином, існує необхідність розробки нових методичних підходів з метою професійного відбору осіб, які працюють в умовах впливу знакозмінних прискорень.